

Т. Д. Лисько,

кандидат юридичних наук

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0550-5740>

С. Є. Макознак,

здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня

**КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА СТ. 110-2 КК УКРАЇНИ
«ФІНАНСУВАННЯ ДІЙ, ВЧИНЕНИХ З МЕТОЮ НАСИЛЬНИЦЬКОЇ ЗМІНИ
ЧИ ПОВАЛЕННЯ КОНСТИТУЦІЙНОГО ЛАДУ
АБО ЗАХОПЛЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ, ЗМІНИ МЕЖ ТЕРИТОРІЇ
АБО ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ УКРАЇНИ»**

Національний авіаційний університет
проспект Любомира Гузара, 1, 03680, Київ, Україна
E-mail: 6909829@stud.nau.edu.ua

Мета: визначення характеру й природи кримінальної відповідальності за злочин, передбачений ст. 110-2 КК України «Фінансування дій, вчинених з метою насильницької зміни чи повалення конституційного ладу або захоплення державної влади, зміни меж території або державного кордону України». **Методи дослідження:** загальнонаукові методи пізнання, за допомогою яких автори досліджують та розв'язують проблему встановлення кримінально-правового змісту конститутивних ознак злочину, передбаченого ст. 110-2 КК України. **Результати:** автори визначають суттєві ознаки, які притаманні даному злочину, вказують на проблеми їх кримінально-правового визначення. **Обговорення:** констатовано, що даний злочин потребує більш пильної уваги зі сторони науковців та правозастосовців в умовах воєнного стану, оскільки містить окремі термінологічні проблеми та колізійні аспекти.

Ключові слова: фінансування дій; територіальна цілісність; насильницька зміна; сепаратизм; злочини проти основ національної безпеки.

Постановка проблеми та її актуальність. Трагічні події 2014 року в Україні змусили можновладців та наукову спільноту зосередитися на протидії рф у кримінально-правовій політиці тощо. Сьогодні вимагає своєчасного удосконалення національного законодавства для захисту суверенітету України та її державних інтересів. Цей процес є складним і таким, який вимагає відмовитись від усталених стереотипних підходів в оцінці суспільної небезпеки цього явища, сьогодні робить особливо актуальними та надзвичайно перспективними наукові дослідження проблематики злочинів проти основ національної безпеки України в цілому, та складу злочину (на якому зосереджена зараз наша

увага), який передбачає кримінальну відповідальність за фінансування дій, вчинених з метою насильницької зміни чи повалення конституційного ладу або захоплення державної влади, зміни меж території або державного кордону України (ст. 110-2 КК України), зокрема.

Аналіз досліджень і публікацій з проблеми. Проблема кримінально-правової протидії фінансуванню дій, вчинених з метою насильницької зміни чи повалення конституційного ладу або захоплення державної влади, зміни меж території або державного кордону України (ст. 110-2 КК України), набула актуальності серед науковців порівняно недавно. Серед наукових досліджень щодо злочину, передбаченого у

ст. 110-2 КК України, особливу увагу привертають роботи О.В. Попович, М.А. Рубашенка, К.С. Сиротова, Р.Л. Чорного, О.В. Шульженко та інші.

Виклад основного матеріалу дослідження. Незважаючи на те, що аналізу складу злочину, який передбачений ст. 110-2 КК України, приділено достатньо уваги науковців, на сьогодні все одно застосування аналізованої норми про кримінальну відповідальність викликає чимало складнощів і містить ряд суттєвих суперечностей.

Для встановлення правового характеру кримінальної відповідальності за злочин, передбачений ст. 110-2 КК України, необхідно з'ясувати кримінально-правову характеристику злочинів проти основ національної безпеки, визначити ступінь їх суспільної небезпечності.

Фінансування дій, які посягають на суспільні відносини, що забезпечують державну безпеку, полягають у заподіянні шкоди у вигляді відторгнення частини території України без згоди на те Українського народу. З політичної точки зору це є проявом сепаратизму, на якому ми зупинимось пізніше.

Після початку непередбачених трагічних подій 2014 р. відбулося доповнення Розділу I Особливої частини КК України статтею 110-2 «Фінансування дій, вчинених з метою насильницької зміни чи повалення конституційного ладу або захоплення державної влади, зміни меж території або державного кордону України» (далі – Фінансування дій) Законом України № 1533-VII від 19.06.2014 р. [3].

Наголошуємо на необхідності визначення місця даного складу злочину в системі злочинів проти основ національної безпеки України. Це допоможе вирішити практичні проблеми співвідношення посягань на територіальну цілісність України.

Фінансування дій, вчинених з метою насильницької зміни чи повалення конституційного ладу або захоплення державної влади, зміни меж території або державного кордону України – це дії, які направлені на фінансування або матеріальне забезпечення дій, вчинених з метою насильницької зміни чи повалення конституційного ладу або захоплення державної влади, змі-

ни меж території або державного кордону України, вони передбачають тільки активну поведінку. Бездіяльність не може призвести до зміни меж території. Тобто формально, будь-яка активна поведінка особи, яка вчиняє матеріальне (фінансове) забезпечення таких дій, кваліфікується як злочин, передбачений ст. 110-2 КК України.

О.В. Попович додає до особливостей складу злочину, передбаченого ст. 110-2 КК України, наступні ознаки. Автор вказує, що предметом злочину виступають фінансові та матеріальні активи; до кваліфікуючих ознак належить учинення злочину з корисливих мотивів, у великому й особливо великому розмірі, завдання значної майнової шкоди; існує можливість звільнення від кримінальної відповідальності за дії, передбачені цією статтею.

Більш того, О.В. Попович у аналізованому складі злочину вбачає суперечність у формі конкуренції щодо ознак співучасті у скоєні злочинів, передбачених ч. 1 ст. 109 КК України або ч. 1 ст. 110 КК України [4, с. 232].

О.В. Попович вказує, що конкуренція кримінально-правових норм має місце і в разі співвідношення ст. 110-2 зі ст. 258-5 КК України («Фінансування тероризму»), ч. 3 ст. 260 КК України («Фінансування непередбачених законом воєнізованих або збройних формувань»), ст. 447 КК України («Найманство»). У перших двох випадках визначальне значення має встановлення характеру діяльності організації, яка фінансується. Коли ж суб'єкт здійснює фінансування або матеріальне забезпечення найманців із метою використання їх у насильницьких діях, спрямованих на повалення державної влади чи порушення територіальної цілісності, необхідно виходити з обсягу дій, які встиг виконати суб'єкт, та мотивації осіб, які є найманцями [4, с. 232].

О.В. Попович вважає, що залежно від походження коштів, якими здійснюється фінансування насильницької зміни чи повалення конституційного ладу, або захоплення державної влади, зміни меж території України на порушення порядку, встановленого Конституцією України, дії особи можуть містити склад злочину, передбаченого ст. 209 КК України (легаліза-

ція (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом); ст. 306 КК України (використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів, прекурсорів, отруйних чи сильнодіючих речовин або отруйних чи сильнодійних лікарських засобів) [4, с. 233].

Варто наголосити, що фінансові ресурси є одним із основних елементів, необхідних для реалізації більшості злочинів проти основ національної безпеки. При цьому, як уже вказували, одні й ті самі дії можна кваліфікувати за декількома статтями КК України, що формує правову колізію і становить проблему для правильної кваліфікації аналізованих протиправних діянь.

На нашу думку, існує ще один аспект, на якому варто зупинитись: невідповідність санкцій за вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 110-2 КК України, тяжкості правопорушення. Наприклад, санкція ч. 1 ст. 110 КК України передбачає за умисні дії, вчинені з метою зміни меж території або державного кордону України на порушення порядку, встановленого Конституцією України, покарання у вигляді позбавлення волі на строк від 3 до 5 років із конфіскацією майна або без такої. Відповідно до ст. 12 КК України вказане кримінальне правопорушення належить до нетяжких злочинів [3]. Водночас навіть незначне фінансування зазначених вище дій, яке могло суттєво вплинути на їх учинення, відповідно до санкції ч. 1 ст. 110-2 КК України, також передбачає покарання у вигляді позбавлення волі на строк від 3 до 5 років із позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до 2 років і з конфіскацією майна [3]. Отже, навіть перерахування коштів у розмірі 100 грн. на рахунки організацій або осіб, що планують здійснити в непередбачений законом спосіб зміну меж території України, будь-якою фізичною особою, яка за тих чи інших підстав співчуває організаторам, карається так само, як дії безпосередніх виконавців.

Неможливо не звернути увагу на таке явище, як прояви сепаратизму при розгляді особливостей кримінальної відповідальності за злочин, передбачений ст. 110-2 КК України «Фінансування дій, вчинених з метою насильницької

зміни чи повалення конституційного ладу або захоплення державної влади, зміни меж території або державного кордону України». У законодавстві України існують неточності термінології. Так, у Законі України «Про основи національної безпеки України» використано словосполучення «прояви сепаратизму», у чинній Воєнній доктрині України – словосполучення «сепаратистський рух» та «сепаратистські настрої» [2], а у Стратегії національної безпеки України – «сепаратизм» та «сепаратистські рухи і організації». Важливим є те, що Верховна Рада України категорично засудила прояви сепаратизму та будь-яких інших посягань на територіальну цілісність та недоторканість України у своїй постанові «Про запобігання проявам сепаратизму та іншим посяганням на основи національної безпеки України» [8, с. 91]. При цьому, поняття «сепаратистські настрої» не розтлумачено чинним українським законодавством, не роз'яснено судовою практикою. Конкретні прояви сепаратизму є різноманітними.

Визначення сепаратизму відсутнє як у загальновизнаних міжнародних правових актах у цілому, так і в міжнародних договорах, що ратифіковані Україною, і є частиною національного законодавства. Як указують дослідники, у міжнародному праві на універсальному рівні тлумачення поняття «сепаратизм» так і не вироблено, а у відносинах між державами використовуються його наукові визначення. І хоча термін «сепаратизм» практично не використовується, проте явище, яке це слово позначає, безумовно має місце, проте передається через іншу відносно усталену термінологію міжнародного права: «посягання на територіальну цілісність», «порушення недоторканності території» тощо. Більше того, така ж термінологія використовується і в Конституції України. До речі, не менш важливо й те, що в кримінальному законодавстві провідних європейських держав слово «сепаратизм» не використовується.

М.А. Рубашенко вважає, що законодавець усе ж таки використав цей термін у назві одного із законів України про кримінальну відповідальність [8, с. 92]. Мова йде про Закон України «Про внесення зміни до Кримінального кодексу України щодо кримінальної відповідальності за

фінансування сепаратизму» від 19 червня 2014 р. [6]. Автор зазначає, що застосуванню підлягає текст чинного КК в цілому, в якому слово «сепаратизм» не згадується. Проте може скластися враження, наголошує М.А. Рубашенко, що законодавець прирівняв сепаратизм до відповідних дій, передбачених у статтях 109 і 110 КК. Недолугість використання цього слова обумовлена насамперед тим, що назва закону вказує на фінансування сепаратизму, у той час як у самому тексті цього закону КК доповнюється новою статтею 110-2 з назвою (заголовком) «Фінансування дій, вчинених з метою насильницької зміни чи повалення конституційного ладу або захоплення державної влади, зміни меж території або державного кордону України» [8, с. 93]. Недопустимість ототожнення сепаратизму з діями, передбаченими статтями 109 і 110 КК, видається очевидною, зважаючи на два принципових положення, які стосуються, з одного боку, невідповідності порівнюваних явищ (діянь) за змістом та обсягом, а з іншого – визнання окремих проявів сепаратизму неоднорідними за їх юридичною оцінкою (правомірністю або протиправністю).

М.А. Рубашенко вважає недоцільним та небезпечним в аспекті дотримання прав людини використання в тексті кримінального закону слова «сепаратизм» (уведення його як кримінально-правового терміну) та аргументує свою думку: «1) сепаратизм має неоднозначну інтерпретацію як за змістом, так і за обсягом цього поняття; 2) його визначення відсутнє не тільки в нормативно-правових актах України, але й в універсальних міжнародних договорах; 3) цей термін практично не зустрічається в кримінальному законодавстві зарубіжних країн; 4) недопустимо ототожнювати (прирівнювати) сепаратизм у вузькому розумінні з посяганням на територіальну цілісність і недоторканність України (ст. 110 КК), а в широкому – як із цим злочином, так і з діями, вчиненими з метою насильницької зміни чи повалення конституційного ладу або захоплення державної влади, оскільки відповідно до законів логіки не можна поняття, яке за своїм обсягом позначає широкий клас явищ (діянь), ототожнювати з поняттями, що утворюють лише його частину (окремі дія-

ня); 5) як у кримінальному праві, так і в інших галузях права (зокрема, у міжнародному та конституційному) уже давно склалася відносно усталена термінологія (територіальна цілісність, недоторканність держави, конституційний лад, право на самовизначення та ін.), різні поєднання якої тією чи іншою мірою позначають те явище, яке в політології та деяких інших сферах називається сепаратизмом» [8, с. 100].

Висновки. Таким чином, за обсягом порівнювальних понять, сепаратизм є значно ширшим за такі його кримінально-правові відповідники, як «посягання на територіальну цілісність України» та «дії, вчинені з метою насильницької зміни чи повалення конституційного ладу або захоплення державної влади».

Дослідження кримінальної відповідальності за статтею 110-2 КК України «Фінансування дій, вчинених з метою насильницької зміни чи повалення конституційного ладу або захоплення державної влади, зміни меж території або державного кордону України», визначають появу нових форм протиправної діяльності, яка призводить до тяжких наслідків – сепаратизм. Це явище ще необхідно досліджувати, у кожному випадку слід обережно підходити до суджень та формулювань, до кримінально-правової термінології, згадуючи форми сепаратизму, не ототожнюючи з відповідними кримінальними правопорушеннями.

Нарешті варто нагадати, що фінансові ресурси є одним із основних елементів, необхідних для реалізації більшості злочинів проти основ національної безпеки. При цьому перелік способів фінансового і матеріального забезпечення неможливо передбачити безпосередньо у кримінальному законі, адже варіативність можливих способів такого забезпечення насамперед зумовлена різноманітністю видів предметів фінансування, особливостями їх характеру та природи.

Також звернули увагу на те, що одні й ті самі дії можна кваліфікувати за декількома статтями КК України, що формує правову колізію і становить проблему для правильної кваліфікації наведених протиправних діянь. Необхідно зосередитися на вирішенні практичних проблем співвідношення злочинів щодо посягань на те-

риторіальну цілісність України. За таких умов важливого значення набуває вироблення науково обґрунтованих рекомендацій щодо кваліфікації діянь за ознаками злочину, передбаченого ст. 110-2 КК України, а також щодо забезпечення однакового застосування кримінально-правових норм щодо подібних випадків.

Література

1. Висновок Головного науково-експертного управління Верховної Ради України на проєкт закону України № 4822 «Про внесення змін до Кримінального кодексу України (щодо кримінальної відповідальності за фінансування сепаратизму)» від 13 трав. 2014 р. URL: <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=50842&pf35401=300353> (дата звернення: 12.02.2023).

2. Зоренко Д.С., Кучерина С.Є. До питання запровадження кримінальної відповідальності за пропаганду сепаратизму. *Досудове розслідування: актуальні проблеми та шляхи їх вирішення*: матеріали постійно діючого наук.-практ. семінару (м. Харків, 21 жовт. 2016 р.). Харків: Право, 2016. Вип. 8. С. 112–116.

3. Кримінальний кодекс України: Закон України від 5 квіт. 2001 р. № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25. Ст. 131.

4. Попович О.В. Фінансування дій, учинених з метою насильницької зміни чи повалення конституційного ладу або захоплення державної влади, зміни меж територій або державного кордону України, у системі злочинів проти основ національної безпеки України. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2020. Вип. 2. С. 228-233.

5. Про внесення зміни до Кримінального кодексу України щодо кримінальної відповідальності за фінансування сепаратизму: Закон України від 19 чер. 2014 р. № 1533-VII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1533-18> (дата звернення: 10.02.2023).

6. Про основи національної безпеки України: Закон України від 19 чер. 2003 р. № 964-IV. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/964-15> (дата звернення: 10.02.2023).

7. Рубашченко М.А. Кримінальна відповідальність за посягання на територіальну цілісність і недоторканність України: монографія. Харків: Право, 2016. 286 с.

8. Рубашченко М.А. Проблеми використання поняття «сепаратизм» у сфері кримінального права. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2017. № 2(9). С. 88-104.

References

1. Vysnovok Holovnoho naukovo-ekspertnoho upravlinnia Verkhovnoi Rady Ukrainy na proiekt zakonu Ukrainy № 4822 «Pro vnesennia zmin do Kryminalnoho kodeksu Ukrainy (shchodo kryminalnoi vidpovidalnosti za finansuvannia separatyizmu)» vid 13 trav. 2014 r. URL: <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=50842&pf35401=300353> (data zvernennia: 12.02.2023).

2. Zorenko D.S., Kucheryna S.Ye. Do pyttannia zaprovadzhennia kryminalnoi vidpovidalnosti za propahandu separatyizmu. *Dosudove rozsliduvannia: aktualni problemy ta shliakhy yikh vyrishennia*: materialy postiino diiuchoho nauk.-prakt. seminaru (m. Kharkiv, 21 zhovt. 2016 r.). Kharkiv: Pravo, 2016. Vyp. 8. S. 112–116.

3. Kryminalnyi kodeks Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 5 kvit. 2001 r. № 2341-III. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. 2001. № 25. St. 131.

4. Popovych O.V. Finansuvannia dii, uchyennykh z metoiu nasylnytskoi zminy chy povalennia konstytutsiinoho ladu abo zakhoplennia derzhavnoi vlady, zminy mezh terytorii abo derzhavnogo kordonu Ukrainy, u systemi zlochyniv proty osnov natsionalnoi bezpeky Ukrainy. *Naukovyi visnyk publichnoho ta pryvatnoho prava*. 2020. Vyp. 2. S. 228-233.

5. Pro vnesennia zminy do Kryminalnoho kodeksu Ukrainy shchodo kryminalnoi vidpovidalnosti za finansuvannia separatyizmu: Zakon Ukrainy vid 19 cherv. 2014 r. № 1533-VII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1533-18> (data zvernennia: 12.02.2023).

6. Pro osnovy natsionalnoi bezpeky Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 19 cherv. 2003 r. № 964-IV. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/964-15> (data zvernennia: 10.02.2023).

7. Rubashchenko M.A. Kryminalna vidpovidalnist za posiahannia na terytorialnu tsilisnist i nedotorkannist Ukrainy: monohrafiia. Kharkiv: Pravo, 2016. 286 s.

8. Rubashchenko M.A. Problemy vykorystannia poniattia «separatyizm» u sferi kryminalnoho prava. *Visnyk Asotsiatsii kryminalnoho prava Ukrainy*. 2017. № 2(9). S. 88-104.

CRIMINAL LIABILITY UNDER ART. 110-2 OF THE CRIMINAL CODE OF UKRAINE «FINANCE OF ACTIONS COMMITTED WITH THE PURPOSE OF FORCING CHANGE OR OVERTHROW OF THE CONSTITUTIONAL ORDER OR CAPTURE OF STATE AUTHORITY, CHANGES OF TERRITORY BOUNDARIES OR THE STATE BORDER OF UKRAINE»

National Aviation University
Liubomyra Huzara Avenue, 1, 03680, Kyiv, Ukraine
E-mail: 6909829@stud.nau.edu.ua

Purpose: to analyze the financing of actions committed with the aim of violent change or overthrow of the constitutional order or seizure of state power, change of the boundaries of the territory or state border of Ukraine (Article 110-2 of the Criminal Code of Ukraine). **Research methods:** a combination of general (analysis, synthesis, comparison, induction, deduction) and special research methods (systemic-functional, formal-logical, formal-legal) are applied. The author identifies the essential features inherent in this crime and makes a comparative analysis of the financing of such actions with other corpus delicti provided for in the Criminal Code of Ukraine. **Results:** the problematic aspects of using the concept of «separatism» in criminal law research. The purpose is to determine the nature and nature of financing of actions committed with the aim of violent change or overthrow of the constitutional order or seizure of state power, change of the boundaries of the territory or state border of Ukraine (hereinafter - financing of actions). Changes in public life entail changes in criminal law. The requirements of today, the conflict between the need to effectively counteract terrorist and separatist phenomena in the country and the requirements for liberalization of legislation put forward by the European Union, prompt constant work on criminal and criminal procedure legislation. **Discussion:** to study criminal liability for financing actions committed with the aim of violent change or overthrow of the constitutional order or seizure of state power, change of the boundaries of the territory or state border of Ukraine (Article 110-2 of the Criminal Code of Ukraine); to define the most commonly used legal concepts regarding the crime under Article 110-2 of the Criminal Code of Ukraine; to determine the formats of financing the crime under Article 110-2 of the Criminal Code of Ukraine; to identify the problematic aspects of law enforcement practice under Article 110-2 of the Criminal Code of Ukraine; to develop, on the basis of the above, scientifically based recommendations on the qualification of acts on the grounds of the crime under Article 110-2 of the Criminal Code of Ukraine.

Key words: financing of actions; territorial integrity; violent change; separatism; crimes against the foundations of national security.

Стаття надійшла до редакції 22.02.2023